

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1995
НОЯБРЬ
21
Намарайһуулуан
нохой
һарын 29
ВТОРНИК
гарагай 3
№220 (19313)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДОЛООДОХИ СЕССИ ТУХАЙ

Республикын Арадай Хуралай долоодохи сессид Арадай Хуралай заседанинуудай Ехэ элэмэрээ эхилбэ. Сессиие Арадай Хуралай М. И. Семенов нээгээ. Сессиие нээхэ Арадай Хуралай Президент Л. В. Потапов, Республикын Правительствын гэншүүд, районуудай гувлаанар байлсаба.

Республикын Арадай Хуралай долоодохи дээрэ удаадахи асуудалнууд зүбшэн хэргээр баталагдаба:

Республикын 1996 оной бюджет тухай хуули (элидхэлшэ - Буряад Республикын Правительствын орлогшо А. Н. Жильцов).

Хуули хариу хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Агалов).

Республикын харьяата газар дээрэ үнэтэ зүйлүүд, үнэтэ шулуунуудыг малтан абаха, эрхлэхэ, ашаглаха хэрэгтэ гуримшуулаха ба эдэ зүйлүүдэй хойноһоо хиналта бэелүүлхэ тухай тухай (элидхэлшэ - Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Агалов).

Республикын Конституциин Суглаан тухай (элидхэлшэ - Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Агалов).

Республикын юстициин министр Б. Н. Жильцов.

Республика дотор түймэрэй аюулһаа хамгаалах тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. И. Марков).

Республикын Дотоодын Орлоон тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. И. Марков).

Республикын профсоюзуд тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. И. Марков).

Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. И. Марков).

Республикын Харьяата Газар дээрэ хатуу үнэтэ зүйлүүдэй граждэн буулуудыг худалдаха ба эрхлэхэ хэрэгтэ гуримшуулаха тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай депутат А. Ф. Антонов).

Республика дотор бага хэмжээнэй олзын үнэтэ зүйлүүдэй гүрэнэй зүгһөө дэмжэхэ тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Агалов).

Республикын Конституциин налог тухай урьһаламжа тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Агалов).

Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Агалов).

Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А. Н. Жильцов).

Республика дотор бага хэмжээнэй олзын үнэтэ зүйлүүдэй гүрэнэй зүгһөө дэмжэхэ тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Агалов).

Республикын Конституциин налог тухай урьһаламжа тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Агалов).

Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Агалов).

Республикын Харьяата Газар дээрэ хатуу үнэтэ зүйлүүдэй граждэн буулуудыг худалдаха ба эрхлэхэ хэрэгтэ гуримшуулаха тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай депутат А. Ф. Антонов).

Республика дотор бага хэмжээнэй олзын үнэтэ зүйлүүдэй гүрэнэй зүгһөө дэмжэхэ тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Агалов).

"Хүтэлбэрилгын тогтоогдомол гурим эбдэһэнэй түлөө захиргаанай зүгһөө эзмэ тохохо тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдэ оруулаха тухай" Буряад Республикын Хуули тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын үн зонине ажалаар хангаха министрэй нэгэдэхи орлогшо Г. К. Языкков).

"Буряад Республикын газар дээрэ харийн гүрэнүүдэй эрхэтэдэй ба эрхэтэнэй эрхгүй хүнүүдэй байха гурим тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулаха тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо М. А. Спасов).

Буряад Республикын Арадай Хуралай комитедүүдэй бүридэдэ хубилалтануудыг оруулаха тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. Семенов).

Буряад Республикын хүнгуулин комиссийн бүридэдэ зарим тады хубилалтануудыг оруулаха тухай (элидхэлшэ - Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. Семенов).

Эдэб асуудалнууд:

1. "Буряад Республика доторхи нютагай өөһэдэгоо хүтэлбэрилгын эмхидхэлгын гол ёһо гуримууд тухай" Буряад Республикын Хуули тухай" 1995 оной сентябриин 5-да баталагдаһан Арадай Хуралай тогтоолой хабаргалтада хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдэ оруулаха тухай (элидхэлшэ - Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ В. И. Марков).

2. "Арадай Хуралай хуули гаргалгын ажал ябуулгын зарим дүнгүүд ба саананхи зорилгонууд тухай" Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо А. Д. Карнышевай мэдээсэл.

3. Буряад Республикын гэр байра барилгын бюджетдээ гадуурхи республиканска гүрэнэй жасын ("Жилинвест") Уставта хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдэ оруулаха тухай (элидхэлшэ - республикын барилгын ба архитектурын министр С. М. Антонов).

"Федерализм" гэжэ партиёрско программада Буряад Республикын Арадай Хуралай хабаадаха тухай (Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. Семеновой мэдээсэл).

Арадай Хуралай депутатууд сессийн зүбшэхэ зүйлнүүдэ баталһанай удаа Арадай Хуралай комитедүүдэ таража, тус-тусгаа хүдэлмэриез үргэлжэлүүлбэ.

ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ХҮДЭЛМЭРИИН ДОЛООН ХОНОГ

Ноябриин 20-до Буряад Республикын Арадай Хуралай 7-дохн сессии хүдэлмэриез эхилбэ.

Ноябриин 22-һоо 24 болотор аймагуудай, хотын ажалай болон хүн зонине ажалаар хангалгын түбүүдэй директорнуудэй зүблөөн үнгэргэгдэхэ. Харин ноябриин 23-һаа 25 болотор "Наранай туяа" гэхэн хүүгэдэй фестиваль эмхидхэгдэхэ. Ноябриин 22-26-да В. К. Сафроновой шангай түлөө боксоор уласхоорондын мурьсөөн болохо. Буряад Республикада ноябриин 24-дэ "Политическэ хамалганһаа хохидогшодыг сагааруулаха тухай" Россин Федерацийн Хуулин хэр зэргээр бэлүүлэгдэжэ байһан тухай асуудалаар семинар-зүблөөн үнгэргэгдэхэ байна. Энэл үдэр хүн зондо медицинскэ туһаламжа хүргэхэ, элдэб үбшэнһөө хэргэлхэ талаар асуудалнуудар республиканска конференци нээгдэхэ.

Буряад Республикын Президент А. В. Потаповай хүдэлмэрийн түсэбтэ республикын социально-экономическа хүгжэлтын болон Правительствын ажал ябуулгын програмнуудыг хаража үзэлгэ оруулагданхай. Правительствын Түрүүлэгшэ мүн лэ хотонуудай, аймагуудай захиргаануудай гувлаанартай Гүрэнэй Дүүмэдэ болон нютагай өөһэдэгоо хүтэлбэрилгын зургаануудта хүнгалтануудыг үнгэргэхэ талаар зүблөө үнгэргэхэ. Президент Баунтын аймагаар ябахэ түсэбтэй.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо М. А. Спасовай хүтэлбэрилдэг министрствэнүүд болон албан зургаануудта "Буряад Республикын байгаалин оршонине хамгаалха тухай" Хуулин проектыг зүбшэн хэлсэхэ. Ой модоной ажакын министрствэдэ элдэб барилгануудыг хэһэнһээ уламжалан, уһанай норуутай дэһнэлхэн ушараар Байгал нуурай үмэнэхи ой модотой газарай хүрһэнэй ямар хохидолдо ороһонине тооложо гаргахэ талаар хүдэлмэри ябуулагдана.

Ноябриин 23-һаа 24 болотор хүдэлмэрийн болон һуралсалай сүлөө һууринуудай түрүүшын яармаг үнгэргэгдэхэ. Тэрэниие Ажалай болон хүн зонине ажалаар хангалгын министрство эмхидхэбэ. Буряад Республикын Финансын министрствэдэ республикын бюджетдэ нэмэлтэ оршонуудыг оруулаха талаар хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэхэ. АПК-гай предприятинуудай урьһаламжануудта бусаалга шэнжэлэгдэхэ.

Ноябриин 24-дэ хүгжэмэй искусствын асуудалаар "Түхэрээн стол" болон СССР-эй арадай артист Г. Цыдынжаповай дурасхаалда зорюулагдан үдэшэ үнгэргэгдэхэ. Энэл үдэр Буряад Республикын һуралсалай медицинскэ эмхилүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй семинар болохо байна.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А. П. Табалаевай хүтэлбэрилдэг албан зургаанууд холын аймагуудта эд бараа абаашалгын, аюулануудта хохидоһон аймагуудта мүнгэнэй туһаламжа хүргэлгын, Муляйн аймагта газарай хүдэлмэриг дайрагдаһан байшанууд болон түхээрлэгшүүдэ нэнжэлэлгын асуудалнуудыг хаража үзэхэ. Ноябриин 22-то Барилгын болон архитектурын министрство "Жилинвест" гэхэн бюджетдээ гадуурхи жасын хүтэлбэрилэгшэдтэй зүблөө үнгэргэхэн.

Долоон хоногой туршада антимонопольно политикын болон шэнэ экономическа байгууламжануудыг дэмжэхэ талаар управлени Сэнгүүдэй комитедтэй хамта республиканска типографидэ шалгалта үнгэргэхэ ба "Новая Брянсельмаш" гэхэн акционернэ бүлгэмэй Загарайн аймагай захиргаанда барихан мэдүүлгээр антимонопольно Хуулин эбдэгдэхэн, мүн "Элегия" гэжэ хизаарлагдамал харюусалгатай нүхэсэлэй талаһаа "Эд хэрэглэгшэдэй эрхэнүүдэ хамгаалха тухай" Хуулиие эбдэхэн ушарнуудыг хаража үзэхэ талаар зүблөө эмхидхэхэ. Ноябриин 23-да "Хилээмэнэй бааза" гэхэн акционернэ бүлгэмэй акцинуудыг худалдаха талаар мүнгэнэй аукцион үнгэргэгдэхэ байһа.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

"Буряад үнэн-96" ЗАХИҺААРБДИ

Мүнөө сагта газетнүүдтэ захил хэхэ тон бэрхэтэй болоо. Юуб гэхэдэ, жэлһээ жэлдэ газетын сэн дэһэллэ. Газетэ зөөһэнэй түлөө хэды ехэ мүнээ эринэ гээшэб? Үнэн дээрээ тэднэртэ шалгалта хэдэнэ гү, али өөрингөө дураар хангалгын сэнгыг үнтэй болгоно гэшиг гү?

Тиибэ ябашье, пенсиингээ гурбанай нэгэ хубине үгэжэ, наһатай шуулнай түрэл газеттээ захина. Нүүшын сагта пенси саг сонгоо үгтэнэгүй, удаарна. Биднэр, Оронго һууринай почтаһонууд, Елизавета Семенова, Лариса

Сондуева, Цырена Савинова гээшэд "Буряад үнэн" газетэ захилганда үдэр бүри анхарал хандуулнабди. Газетэ, бэшгэ тараадаг үйлсэдэмтэ ажалануудыг Соёл Омоктуев, Василий Ленхобоев, Дугарма Бимбаева, Дарима Бальчинова, Намжил Омоктуева, Даба-Цырен Бимбаев гээшэд бултанһаа түрүүлэн "Буряад үнэн" газетэдэ захил хэнхэй.

Ц.Б. ХЫНЗЕЕВА,
почтаһон.
Ивалгын аймагай
Оронго нютаг.

Россин Федерацийн Президентын Зарлигууд

Россин Федерацийн үдөө ажакын талаар габьяатай байһанайнь ба олон туршада оролдосотой бэрхээр ажаллаһанайнь түлөө "Россин Федерацийн үдөө ажакын габьяата мэрлэгшэ" гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

Петр Ивановичта - Буряад Республикын Ивалгын аймагай үдөө ажакын хамтын "Пригородное" урхинуудын түрүүлэгшэ

Россин Федерацийн үдөө ажакын талаар габьяатай байһанайнь, ажалдаа туйлаһанайнь, арадуудай дунда хани барисаа, холбоо бэхжүүлхэ хэрэгтэ ехэ хубитаяа хандууһанайнь түлөө

"Хэ оронойнгоо урда габьяатай байһанай түлөө" орденой 2-дох шатын медалаар шагнаха:

Васильевич Федор Васильевиче - акционернэ "Мет" бүлгэмэй генеральна директор, Буряад Республика

Эрдэмэй ажал ябуулгада габьяатай байһанайнь түлөө Россин Федерацийн эрдэмэй габьяата ажал "Мет" гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

Дмитрий Ивановичта - геолого-минералогическа доктор, Россин Эрдэмэй академии Сибирийн филиалын Буряад геологическа институттай ахалагша хүдэлмэрилэгшэ, Буряад Республика.

Декабриин 17- һунгалтын үдэр

Үнэмшээ барюулагдаа

1995 оной ноябриин 17-до городской һунгуулин комисси Улаан-Үдэ хотын захиргаанай гувлаагай тушаалда дэбжүүлэгдэхэн кандидадыг бүридхэлдэ абаба. Энэмнай "Социальна үнэн зүб байдал" гэхэн һунгуулин блогһоо, Афганистанай ветерануудай холбоонһоо, "Улан-Удэстальмост" гэхэн акционернэ бүлгэмэй коллективһээ дэбжүүлэгдэхэн Александр Гомбоевич Лубсанов болоно. Тэрэ 6244 һунгалгын гар табилгатай хуудаһануудыг суглуулаа. Комиссийн шалгаһанай удаа 6127 гар табилга зүб гэжэ мэдэрэгдээ. Кандидат Александр Гомбоевич Лубсановта тэрэл үдэртөө үнэмшэлгэ барюулагдаа.

Ц. ДАНЗАНОВ,
Городской һунгуулин комиссийн пресс-секретарь.

Арадай Хуралай үзэмжэдэ дурадхагдаба

СОЁЛШОДОЙ БАЙДАЛ ҺАЙЖАРХА ГҮ?..

Һаяхан Буряад Республикын Арадай Хуралай ехэ зал соо "Соёл тухай" Хуулин проектые зүбшэн хэлсэлгэ боложо үнгэрбэ. Энэ зүбшэн хэлсэлгэдэ Арадай Хуралай депутадууд, Буряад Республикын Правительствын министрствэнүүдэй болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, аймагуудай захиргаануудай гулваанар, соёлой таһагуудые даагшад, зохёохы холбоонуудай түлөөлэгшэд, соёлой эмхи зургаануудые даагшад болон эрдэмтэд сутларжа, һонирхолтой хөөрэдөө дэлгэбэ.

Арадай Хуралай Социальна политикын талаар комитедэй түрүүлэгшэ Н. П. Линейцев "Буряад Республикада соёлой ажал ябуулыг хуули ёһоной талаар хангаха асуудалнууд" гэдэн элдхэл хэжэ, зүбшэн хэлсэлгы нээбэ.

1992 оной октябрь һарада "Соёл тухай" Россин Федерациин Хуули баталагдан абтаһан байна. Харин хойто жэлэйн июнь һарада Буряад Республикын иимэ Хуулин проектые манай хуушан Верховно Совет түрүүшын уншалгаар баталһан байха юм. Тэрэ гэдэн саһаа хойшо хэдэн жэл үнгэржэ, тус Хуули мүнөө үе сагай эрилтэдэ тааруулан заһабарилха хэрэг гараһан гэшэ. Тиигээдшье энэ Хуулин абтаһанай һүүлээр "Музейнүүд тухай", "Библиотекин хэрэг тухай", "Зохёохы холбоонууд тухай" гэхэ мэтэ Хуулинууд абтаха болоно.

Мүнөө үедэ манай республикада олон тоото арадууд ажаһууна. Тэдэнэр оонһдынгоо соёлые шадаха зэргээр хөгжөөхы оролдодог юм. Байгша ондо Буряадта ажаһуудаг полягуудай, эвенкнүүдэй, немецүүдэй, шэмээшгүүдэй соёлой түбүүдэй һайндэрнүүд Улаан-Үдэдэ үнгэрөө бэлэй.

Гэбшье илангаяа һүүлэй үедэ республикымнай соёлой ажабайдалда тон хүшэр хүндэ байдал тохёолдоод байна. Олон библиотекэнүүд, соёлой байшангууд, кинотеатрнууд хаагданхай, соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй ажалгүй болохонь олошоронхой, сагин мүнгэнэй баһаһа болон гэр

байрагүй дээрэһээ бэлиг талаантай артистнарай түрэл театраа орхижо, ондоо нотаг руу зөөхөн түргэдэнхэй.

Эгээл иимэ сагай тохёолдоод байхада, "Соёл тухай" Хуулиие заатагүй баталан абаха хэрэг тобойн гаража ерэнхэй. Ушар юуб гэхэдэ, республикын болон нотагай бюджетдэй 6 процентһээ бага бэшэ мүнгэ зөөри соёлой хүгжэлтэдэ оруулагдаха аад, мүнөө үедэ 8 миллиард тэрэнь 0,75 процент болоно. Тиигэжэ соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй урда дайралдаһан бүхы бэрхшээлнүүд эгээл эндэһээ эхилнэ бшуу. Тиигэбшье энэ хэрэгэй хэзээ заһархань, "Соёл тухай" Хуулин дүүргэгдэдэг болохонь үшөө мэдэгдээгүй. Жэшэнь, байгша ондо соёлой хүгжэлтэдэ 8 миллиард түхэриг һомологдоһон һаа, харин ерэхэ жэлдэ тэрэнь 17 миллиарда хүрэхэ юм ха. Үшөө хүрэхэ болохонь бурханай мэдэлэй. Ушар юуб гэхэдэ, ерэхэ жэлэй республиканска бюджет баталагдаагүй байһаар. 17 миллиард гэшые баталбалнь, тэрэнь 6 процент бэшэ, харин оройдоол 1 процентһээ үдүүхэн болоно ха юм. Тиигэдэ "Соёл тухай" абтаһаа байһан Хуулин үшөө абтаагүй байһанһаа эхилжэ, тус Хуулин 20-дохи статьягай хазгайруулагдажа эхилһениинь эли болоно. Анхан саһаа хойшо Байгал шадар ажаһууһан үндэһэн арадуудай (буряадуудай, эвенкнүүдэй) соёлые хүгжөөхэ гэшэ тон шухала байха ёһотой гэжэ элдхэлшэ онсолон тэмдэглэһэн байна.

Буряад Республикын соёлой министр Г. Н. Струбиновта үгэ үгтэбэ. Тэрэ "Соёл тухай" Хуулин удха болон байгуулга тухай сугларагшадта дэлгэрэнгээр хөөрөжэ үгөө. Тиигэдэ тус Хуулин абтаһада, соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй эрхэ болон уялануудай үргэдхэгдэхэ байһые тэмдэглэбэ. Мүн тус Хуули баталан абаһада, түүхын болон соёлой хүшөөнүүдые хамгаалха, уран зохёол, театрай, хүгжэмэй искусствануудые хүгжөөхэ, хэлэ бэшэг, аман зохёол, ёһо заншалнуудые шудалалга һайжаруулха, клубай, музейн, библиотекин

хэрэгүүдые, номой хэблэлые шэнэ шатада гаргаха, уласхоорондын болон арадуудай хоорондохы соёлой харилсаа үргэдхэхэ гэхэ мэтэ хэрэгүүдэ туһаламжа болохонь дамжаггүй.

Мүнөө үедэ эдэ бүхы хэмжээ ябуулануудые хүсэд дүүрэнээр бэелүүлхын тула мүнгэ зөөри яаха аргагүй дуталдана. Тиимэһээ Соёлой министрствын дэргэдэ бюджетдэ гадуур орожо байха мүнгэ зөөриин тусхай жаса байгуулха шухала гэжэ Г. Н. Струбинов хэлэбэ. Тиимэ жасын хүгжэлтэдэ тон туһатай байхань эли ааб даа.

Буряада соёлой түлөөлэгшэд болохо уран зохёолшод, драматургнууд, уран зураашад, композиторнууд, архитекторнууд болон журналистнуудай ажабайдал тон ядуу болонхой. Энээн тухай Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ Б. С. Дугаров сутларагшадта хөөрөжэ үгөөд, баталагдаһаа байһан Хуулида зохёохы хүдэлмэрилэгшэд тухай тусхай бүдэг оруулхынь дурадхаба. Мүн соёлой хүдэлмэрилэгшэдтэ налогһоо хүнгэлэлтэ хэрэгтэй гэжэ онсолһон байна. Гадна тэрэ арадай депутадуудые "Уран зохёолшодой холбооние болон буряад литература дэмжэхэ тухай" тусхай тогтоол абахынь урыалба. Уран зохёолшодой болон ном хэблэгшэдэй Буряад Республикын Президент Л. В. Потаповтай уулзажа, дэлгэрэнгэ хөөрэдөө үнгэргөөгүдэнь тэдэнэй хүдэлмэри урагшаа ябахаяа болонхой.

Энэ зүблөөн дээрэ Арадай Хуралай депутат, Социальна политикын талаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо С. Ц. Цыреторов үгэ хэлэхэдэ, тус Хуулин яажа бэлдэгдэһые сутларагшадта хөөрөжэ үгэбэ. Тиигэдэ республикын болон нотагай бюджетдэй 6 процентһээ бага бэшэ мүнгэн заатагүй соёлой хүгжэлтэдэ зорюулагдаха ёһотой гэжэ тэмдэглэһэн байна. Мүн соёлой хүдэлмэрилэгшэдые бэлдэхэ, бэлигтэй үхибүүдые һургаха хэрэгтэ зорюулжа, Буряад

Республикын Правительствын дэргэдэ жаса байгуулха шухала гэжэ зааба.

Тус Хуули Буряад Республикын Арадай Хуралай январь һарада болохо 8-дахы сесси дээрэ баталан абтахаар хараалагдана.

СССР-эй арадай артистка Л. П. Сахьянова олон арбаад жэлэй туршада Буряад ороноо, бүхы Россигаа дэлхэй дээрэ түлөөлжэ ябаһан гэшэ. Тиигэдэ тэрэ мүнөө үеын республикын хүтэлбэрилэгшэдэй соёлой хүгжэлтэдэ бага анхарал хандуулдаг байһые тэмдэглэбэ. Жэшэнь, манай хүршэнэр болохо Саха, Тыва Республиканыууд соёлдо тон ехэ анхарал хандуулна. Тыва Республикын бюджетдэй 7 процент соёлдо зорюулагдаһа, харин районуудтань энэ процентнь 15 хүрэтэр дээшлүүлэгдэнхэй.

Мүн бэлигтэй үхибүүдтэ тон бага анхарал, манайда хандуулагдаһа гэжэ хэлэһэн байна. Абтаһаа байһан Хуули дотор тэдэн тухай хэлэгдээгүй шахуу байна гэжэ тэмдэглэбэ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ республикымнай олон соёлой байшангууд хүдэлхээ болиһон гэшэ. Жэшэнь, Бэшүүрэй районной 33 соёлой байшангуудай 11-ниинь хаагданхай. Үлэһэн соёлойнь байшангуудай олонхинь юрын лэ клубууд болгогдонхой. Республикын соёлой хүдэлмэрилэгшэд август һарынгаа сагин арай гэжэ абанхай. Арадай уран бэлигтэ республиканска түбтэ ажал ябуулгага үнгэргэхэ хэрэгтэнь мүнгэ зөөри һомологдоногүй, тиигэдэнь бидэнэр коммерческэ структурануудта гараа харбайн, бадар эрихэ баатай болонобди, гэжэ тус түбэй директор, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Н. Г. Донсорунова хэлэбэ.

Саашань Н. Г. Донсорунова хэлэхэдэ, соёлой бүхы эмхи зургаануудай гүрэнэй мэдэлэй һэн тула, тэдэнэй гэр байраа хангаха, заһабарилха болон бусад гаргашануудые соёлой бюджетдэ гаргажа, Гүрэнэй зөөри эрхилхэ комитедтэ даалгаха тухай һанамжа оруулба. Мүн бюджетдэ гадуур структурануудһаа 1 процентһээ бага бэшэ мүнгэ зөөриинэе суглуулжа, гүрэнэй соёлой жаса байгуулхые дурадхаба.

Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй хүгжэмэй дургуулинуудай директорнүүдэй соведэй түрүүлэгшэ, хүүгэдэй хүгжэмэй 2-дохи дургуулин директор, Россин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ С. Б. Грешилова, Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой болон искусствын академин ректор Р. И. Пшенничникова гэгшэд үгэ хэлэхэдэ, залуу үетэниие соёлой дургуулинуудта һургаха тухай, эдиршүүлэй хүмүүжэдэ соёлой дүүргэдэг үүргэ тухай, соёлшодто тохогдодог налогууд тухай тогтожо хэлэһэн байна.

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат, Бюджетэй, налог, финансын, банкын талаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо В. Б. Саганов соёлшодой урда үгэ хэлэбэ. Тиигэдэ соёлшодто, илангаяа

талаан бэлигтэй артистнара гамтайгаар хандахые урыал Ушар юуб гэхэдэ, бүри һаях буряадаимнай бэлигтэ дуушадай нэгэн Ш. Зондуев гэр байрагүй болон сали хүлһэнэйнгөө бага дээрэһэ Красноярскын оперо болон бэлэдэй театрай урилгаар тииг зөөжэ ошобо. Манай артистка Красноярскда бууха мурта оло таһалгатай квартира үгтэбэ, 1 миллион түхэриг сали тогтообо. Тэдэ энэ артистка ябаһанай һүүлээр манай театры репертуарай 4-5 зүжгүүд хариулагдаха, болиһон хэлсээнэй болонхой. Эгээл тиимэһээ соёлой хүдэлмэрилэгшэдтэ тон багы 500 мянган түхэриг сали тогтооб гэжэ В. Б. Саганов хэлэхэдэ, зал соо хууһа соёлшод алыга ташалгаар угтаа Тиигэдэ Буряада оперо болон бэлэдэй театрые буряад арада ут бэлиг гэжэ тодорхойлогдохадань, тэрэ театрта аминдан мүнгэ һомолхо хэрэгтэй. Эх хэрэгые хүн бүхэнһөө абтаһа налогһоо һомолхо болохо юм гэжэ В. Б. Саганов онсолон тэмдэглэбэ. Харин хүнгэлэлтэ тухай хэлэхэ болоо һаа, Россин хуулин ёһоор, Федерацин ородог республиканыууд өөры хүнгэлэлтэ абаха эрхэгүй юм.

Соёлшодто туһалаа спонсорнуудай налогһоо хүнгэлэхэ ябуулга хэжэ хэрэгтэ гэжэ В. Б. Саганов хэлэһэн байна. "Хараасгай" журналы редактор Ц. А. Жимбиев "Соёл тухай" Хуули дотор үхибүүдэ бага анхарал хандуулһынь тэмдэглэбэ. Хүүгэдэй театры хүүгэдэй библиотекэ, хүүгэдэ журнал хүгжөөхэ тухай шэн Хуули дотор оруулхы элдхэлшэ дурадхаһан байна.

Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй вице-президент Б. Д. Баяртуев "Соёл тухай" Хуулин 7-дохи бүлэгэй 36-дахы статья дотор "Буряад Республикын хүн зон Агын Усть-Ордагай автономит округуудай хүн зонтой хамта соёлоо хүгжөөхэ юм" гэдэ заһалта оруулхые дурадхаба.

"Соёл тухай" Хуули зүбшэн хэлсэлгэдэ Захамина районһоо Л. С. Данилов Буряад Республикын Композиторнуудай холбооной түрүүлэгшэ Б. О. Цырендэшиев Республикын киновидео нэгэдэлэй директор Е. Ц. Цыденова, Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л. Ч. Нимаева "Байгал" журналы редакторай орлогшо С. Д. Бухаев, Россин арадай артист П. Т. Абашеев республикын үндэһэн библиотекын директор И. И. Петухова, Россин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Т. А. Полозова, "Пяс" гэдэн фирмы генеральна директор Н. А. Чимбеев, Ц. Сампилова нэрэмжтэ уран зурагай музейн директор, республикын музейнүүдэй директорнуудай соведэй түрүүлэгшэ Р. Б. Цыденова болон бусад үгэ хэлэжэ, абтаһаа байһан шэн Хуулида һонирхолтой анхармаар нэмэлтэнүүдые оруулаа.

Д. БАЛЬЖИНИМАЕВ

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: үнгэрһэн зун Абай Гэсэрэй мянган жэлэй ойдо зорюулагдаһан баяр ёһолоддо Хэжэнгын аймагай соёлшод өөһэдынгөө бэлиг шадабарие дэлгэжэ байна.

В. МАТВИЕВСКИЙН фото

ХҮХЭ БУХА САЯАН УУЛАДА БУУХАДАА...

иггэжэ хэлээ:
Хадын уулаар буубаб.
Хуһан модо шүргөөжэ,
Зөөлэн газар дээр хэбтэхэм.
Арбагар ехэ эбэртэйб,
Буряад зоноо харалсахаб,
Булгадай ехэ Баабайб.
Аргаһанайм унаһан газарта
Тайга ургаха,
Шээһэн газартам
Үдхэн ногоон ургаха.

Ара Байгал нютагтай,
Аяар монгол гарбалтай,
Эсэгэ малаан Баабайһаа,
Эхэ буурал Ёроонһоо
үдэһэн,
Үшэ абаха наһандаа
Үнэн хүнэй ханаандал,
Үүлэн соогуур гүйлгэдэг,
Нэмэргэ шэнги нормитой,
Номо шэнги нидхэтэй,
Барас шэнги балсантай,
Наран шэнги хурса,
Һара шэнги һайхан,
Саһан сагаан сэдхэлтэй,
Сахилгаан мэтэ харасатай
Баатар мэргэн хүбүүн
Нюдэ сабшаха зуура
Нарата дайды эрьехэ
Нарин хээр мориндоо
Нахис байса һууһан,
Сагаан манан үүлэнһээ
Сэхэ доошоо сахилзан,
Һарьдаг хадын хормойдо,
Һалаа харгын бэлшэртэ,
Хөөр дайдын хахалганда
Дүрбэн туруу дүлэтүүлэн,
Дуута тэнгэри
дөрбуулан,
Дуһал бороо шэмэрүүлэн
бууба.

Хүһөө хяһын хабшалһаа,
Хүбхэн голый нугалааһаа
Хүхэ үхэр унаһан
Хүйтэн мүнгэн шарайтай
Хубилгаан хара эхэнэр
гаража ерэбэ.
Нарин хоёр морин дээр
Нахис байса һууһан,
Тэрас шэнги балсантай
Баатар залуухан хүбүүе
Баглан, шэртэн обёорбо.
Гэрэлтэмэ һайхан
хүбүүнэй
Гэнэн хонгор байһые
Гэнтэ тодоор ойлгобо.
"Нюдэ сабшаха сагта
Нарата дайды эрьедэг
Нарин хээр моритой юм
байн...

Яажэ энэ мориинь
Гартаа оруулжа абахаб", -
гэжэ шэбшээд,
Мэхэтэй мойһон нюдээ
Мэтэр түргэн эрьюулбэ.
Хоёр хурса нюдээ
Хоротой, ёротой болгобо,
Хүрхэгэр хойто хормойгоо
Хойшонь шэбшээд хаяба.
Хашан хүхэ үхэрөө
Хабиран гэнтэ унтуулба.
Мүнгэн шэнги мүлэрмэ
Мүнгэтэ саажая
дэлгээгээд,
Мүльгэд байса миһэлзээд,
Мэхээ гарган "Һэм" гээд,
Мойһон хара нюдөөрөө
Мүшэн шэнги шабшалаад:
"Һара шэнги һайхан
хүбүүн,
Халуун наранай элшэдэ
Хатуу эрид зүрхэншини
Мундарга шулуунай
Хайлаха бартаар

сахилна хаяа?!"-гээд,
Мэшгэд байса асууба.
Мойһон хара нюдээ
Мүшэн шэнгээр
ялалзуулан:

"Ара таладаа алтатой
Амаргай шэнэнт түйсэһөөм
Амсыш минии аарса", -
гээд,

Альгаяа урдань дэлгээбэ.
Тэрэ эхэнэрэй хэлэжэ
байхада,

Далбагар эрэн шэхэтэй,
Дархан баабайда
тахалууһан

Дуугы булад тахатай,
Долгилзомо ута дэлхэтэй
Дуратай хүлэг морининь
Тахаяа ханхинаса сабшаба,
Дольёдо мана гаргаба,
Тархья һэжэрэн турьяба,
Залуухан гэнэн эзэндээ
"Зайлыш!" гэжэ үүрһэбэ.
Залуу баатар эзениинь
Дархан баабайда
тахалууһан

Дуугы булад тахаараа
Дуратай хүлэг

"Абай Гэсэрэй" 1000 жэл

БУХА - НОЁН

"Гэсэрэй" найр нааданда бэлдэжэ байха үеэр буряад угсаатанай уран бэлиг улам бадараа гэхэдэ болохо. Ульгэр түүрээлгэ, урданайнгаа мартагдаһан дуудуулалга, зүжэгтэ наадалга хэжэ, уран бэлигээ хүгжөөһөн шударгышуулай тоо хаа-хаанагүй олошорһон байна. Буха-Ноён тухай шэнэ ульгэр найрууһан автор Галина Андреевна БАЛЮЕВА-МИХАХАНОВА врач мэргэжэлтэй хүн. Хуушанайнгаа буряад заншал

һэргэн хүгжөөдсэхэ хэрэгтэ Усть-Ордадаа эдэбхитэйгээр оролсон, залуушуулые нурган хүмүүжүүлжэ байдаг. Ульгэр найруулаад, хуур дээрэ наада түүрээжэ, олониие һонирхуулаа. Ульгэрөө найруулхадаа, автор нютагайнгаа хэлэнэй онсо маягые харуулха гэжэ оролдоһон байна. Зарим үгыень заһабашье, Байгалай урда бэеын зондо мэдэжэ болоһон үгэнүүдыень тэрэ зандань орхёобди.

моринойнгоо
Үүрһэн байжа
шабшахыень ойлгонгүй,
Мүнгэн шэнги мүлэрмэ,
Мүльһэн шэнги халтирма
Муухан тэрэ эхэнэрэй
Ара таладаа алтатой
Амаргайн шэнээн
түйсэһөөнь
Абтай аарса ууба.
Үшэ абаха наһандаа
Үнэн һайхан зүрхээс
Абтай аарсаар уймуулба.
Мэхэтэй муухан эхэнэр
Миһагад байса энеэгээд:
"Нарин хан хээр мориншини
Харгыда хэр хурдан бэ?"-
гээд асууба.

"Нарин хээр моримни
Үнэн хүнэй ханаанһаа
хурдан-
Нюдэ сабшалха сагта
Нарата дайдые
Нэгэ эрьежэ ерэдэг", -
гээд харьюсаба.

Тиихэ тамаа:
"Танай хүхэ үхэр
Хэр хурдан бэ?"-гээд
асууба.
Мүнгэн шэнги мүлэрмэ,
Мүльһэн шэнги халтирма
Муухан тэрэ эхэнэр
Миһагад байса
энеэбхилээд:

"Минии үхэр... ha-ha-ha!
хурдан даа.
Нюдэ сабшалха сагта
Үргэн дайдые
Гурба эрьбээд ерэдэг...
Андалдай?"-гэжэ асуугаад,
Альгаяа урдань дэлгээбэ.
Муу эхэнэрэй асуудалда
"Андалдай",-гэжэ хүбүүн
Гасалангүй харьюсаба.

Дархан баабайда
тахалууһан
Дуугы булад тахатай
Дуратай хүлэг морининь
Дурааа гутан турьяба,
Тахаяа ханхинаса сабшаба.
Ухаагаа аарсаар уймууһан
Уян гэнэн хүбүүн
Нарин хээр моринойнгоо
Таамалгаар тахаяа
сабшалхые ойлгонгүй,
Дуратай хүлэг мориёо
Хашан үхэртэйнь андалдаба.
Мэхэтэй тэрэ эхэнэр
Мүнгэтэ хара саажая
Хойшонь нюргандаа хаяжа,
Хүхэ үхэрөө бодхообо.
"Хара модон мугыгаар
Хоёр буулгажа орхёорой.
Хаб байса буулгахадаш,
Хамараа газарта табиha.
Хамараа газарта
табихадань,

Харайжа дээрэнь мордоод,
Хондолой дээгүүрнь
буулгахаш.."-гээд,
Хурдан мориндонь мордожо,
Һалхиндал адляар хиидэжэ,
Һалбагар хара саажая
Хойшонь хаяад хиидэбэ.

Хиидэһэн тэрэ саажань
Хара үүлэн боложо,
Хурмаста тэнгэрийн
хаяагаар,
Хурьһэтэ газарай хүбөөгөөр
Хараа таһаран арилба.
Хонгор гэнэн хүбүүн
Хара мэхэтэй эхэнэрэй
Хэлэһэн тэрэ үгөөрнь
Хүхэ буха үхэрыень
Хара модон мугыгаар
Хоёр дахин буулгаба.
Хүхэ буха үхэрынь
Хамараа газарта табиба.
Хонгор мэргэн хүбүүн
Харайжа дээрэнь мордобо.
Хара модон мугыгаар
Хондолой дээгүүрнь
буулгаба.

Хүхэ буха үхэрынь
Дүрбэн хүлөө жыжэ,
Дуугүй үхэдхэн унаба.
Үшэ абаха наһандаа
Үргэн ехэ дайдадаа
Үүлэ мананда нороогүй,
Уйдхар мэхэ үзөөгүй,
Үдэрэй талаар хоноогүй
Хонгор мэргэн хүбүүн
Хүхэ буха үхэрийнгөө
Хүлөө жыжэ унахада,
Халаг, тэрэ эхэнэртэ
Мэхэлэгдээб гэжэ ойлгобо.
Мүнгэн шэнги мүлэрмэ,
Мүльһэн шэнги халтирма,
Мүшэн шэнги яларма
Мүргүй гоё эхэнэр
Мэхэтэй, ёротой, харатай-
Муу эзы гэжэ ойлгобо.
Хороо ехээр бусалба,
Халаг хухы болобо.
Түрэнэн эхэ, эсэгынгээ
Түүхын һайхан нургаалые
Тахижа һайнаар ябаагүйгөө
Мэнэл һая мэдэржэ:

"Холын дайда эрьехээ
Хольшо баабайдаа
хэлээгүйб.
Үлгэн дайдаа эрьехээ
Үтэлһэн эхэнээ
һураагүйб.
Тиимэһээл үтэлһэн
эхэмни
Найжым асаржа,
Үлгөөтэй һахьюһым
угаажэ,
Үргэн харгыем
заһаагүй.
Тиимэһээл би өөрөө
зэмэтэйб
Тэнэг ябадал гаргабаб.
Түрэнэн нютагаа
бусахагүйб,
Тоонтон минии ара
голдо,
Тиимэһээ, төөрин
саашаа ябахам", -гэжэ
Уйдхараа сухалдан
орилбо.
Нюдэнһөөнь гараһан
һуһаниинь
Горхон боложо урдаба.
Һанаа алдаһан
һүүрһэниинь

Манан боложо тараба.
Боро һүниин бороодо,
Хара һүниин хагсууда
Хүрэжэ, дааража
эхилхэдээ,
Хүхэ үхэрэй гэдэһыень
Хурса хотьгоороо
хахалжа,
Гэдэһэндэнь орожо
унтаба.
Үглөөнэй мананай
хөөрэхэдэ,
Үдэрэй наранай
гарахада,
Хүдэр баатар хүбүүн
Хүхэ үхэрэй гэдэһэнһээ
Хүхэ буха боложо
бодобо.
Хара һүниин болоходо,
Хүбүүн боложо
хубилаад,
Хүһөө шулуу
һандайлан,
Зүһэтэй һайхан
харасаяа
Зүүн-хойшонь
шэглүүлэн,
Нютагаа һанан
гуниглаһаар,
Үдэр гэгээн болоходо,
Хүхэ буха боложо,
Зүлгэ ногоо
шэмхэлһээр,
Хадын уһаар
ундалһаар,
Түнхэнэй хадын
хормойгоор
Турагай зүргэ
зубшаһаар,
Тайжа хаанай үтэгтэ
Түмэн малаар
бүрхөөһэн
Тала дайдада ерэбэ.
Харин тэрэ дайдые

Хүхэ буха онгилжо,
Хөөһэ гараса зохорбо.
Тайжа хаанай мал соо
Тарлай эрэн бухань
үтэ-
Малаа үдхэхээс болижа
Малын үсөөржэ заха
Танигдаагүй бухын
зохорхо
Тарлай эрэн бухань
Тархья һэжэрэн зохор
Хүхэ бухын урдаһаа
Хүлээн сэхэ дүтэлбэ.
Хадын орой халхалма
Хара шорой хиидэбэ.
Эрхүү голый үерлэмэ
Уһан, шүлһэн урдаба.
Үтэлһэн эрэн бухын
Үе мэсэн хахинаба.
Залуу хүхэ бухадаа
Заатагүй динлэдхэ бол
Тэрэ мэтэр сагта
Түмэр мүнгэн тоногто
Толбо сагаан моритой
Долоон үнгын холоон
Дангинын элшэ сасар
Далтирма һайхан
шарайт
Тайжа хаанай ори гий
Тэбхэр сагаан басаган
Агаараар һайнаар
амил
Адуу малаа эрьежэ
ябаһа
Хоёр томо буханууда
Хабаяа туршажа
байхада
Хажуудань тулажа ер
"Хэнэй малһаа таһарба"
Хэшэггүй хүхэ бухань
Танам минаагаа далай
Тахим руунь һабаба.
Хүхэ буха хүндэдэ
Хэдэн алха харайба.
Үбгэн буха һамбаашалма
Үтэр зугадан талинба
Хүхэ бухын эрьехэдэ,
Хоёр нюдэнэйн галуу
Наран шэнгээр яларжа
Намаа шэнгээр һалбаржа
Баруун гартаа минаата
Зүүн гартаа жолоотой
Толормо һайхан шарайт
Тайжа хаанай басаган
Тоомтой хурса нюдөөр
Хүхэ бухын шэһэрсэ,
Хүн сэдхэлэйн хайла
Хаража байба.
Хара нюдэнэй шабша
Хүхэ буха дурлаба,
Дура сэдхэлэйн бурмы
Шэбээ хойшонь хаяба
Нюргаяа голлон
шэглүү
Һайхан тэрэ басагые
Һалайн манаар бүрхө
Тайжа хаанай басаган
Толотой хүбүү заяаба
Тайжа хаанай ори гий
Толормо гоё басаган
Сад байса хашхарба,
Саашаа гүйлгэн талин
Сэргэдээ тогтон бууба
Сэбэрхэн бэнь мэнэр
Улаан хоолойһоонь
захала
Умайдань хүрээсэ
шэмшэ
Мүнгэн сэбэр гооронь
Мэдээ алдан унаба.
(Түгэсхэлэнь хожом гары)

ДЭЛИСЭ

Янгаажан бүлэгэй жэлдэ эшэгы тэндээ хурал юм. Тингэжэ модон дасан хэрэгтэй, дугарта мандаха хэлсэжэ, ажал Тийн Байгалай дасангуудай шэнжэлээшэд, тодоо лама модо ерээд, номо анань, Нархан-баруун тээ, Энэмнай хууринай зүүн газарта, түмэр талада болоно. Газар ологдоо гэдөөрөө маша 1831 ондо шэнэ габда. Анханай хоо аймагта тингэ хэмээгсэн жанай дасан, Шарбуулин бай. Тэрэ сагта шэрээтэнэр губернаторай табилгатай) баталагдадаг Янгаажан дасанай эрээтэр Жүдбэ Хасайн байна. Модон дасанаа тэгмэсээр аймаг дүрбэн модон барива. Аймаг ородог байгаа. Тин тэлэг харша, (сай) шанаха үтэжэ дүүргээд, дасанай арамнай гээрнь найр мори уридаан, даан боложо, шалт болоо бэлэй. Тингэ Модон дасангай дасангай тойрожо, хэлэ, сэдхэлээ баржа, ерээдүй дари бурханай эрьюулхэдэ, даясажа, номой эжэ, Бурханай тин түлөө үргэл гяга.

залаба. Тийн 1907 оной декабрь соо Чойрын хурал хураба. 1870 гаран онуудта ехэ болгожо баринан Согшон дасанай дээдэ орой муудажа, бороо барихаяа болёод, дасан соонь ухан тогтодо болобо. Шэрээтэ ламхай түрүүтэй лама багшанар булта бүгэдөөр 1912 ондо намарай сагта Янгаажан приход зондо шулуун дасан барихые айладхажэ, 30 мянга гаран түхэригэй бадар хэжэ дансалаад, 1913 оной апрель нараа Янгаажанай шулуун дасанай хуури эхилэгдэжэ, энэ оной октябрь нарада дүүргэгдэбэ. 1914 оной Сагаан харын Юрөөлэй хурал олон лама хубарагууд шэнэ дасанда хураба. Янгаажан дасанай шэрээтэ Даша-Доржо Этигэлэй 1911 ондо Зүүн Сибириин бурхан шажантанай Бандида хамба-ламаар хунгагдаа хэн. Этигэлэй хамба Хүл-Нуурай (Тамчын) дасанда хуухадаа, Юрөө дасанда

хураба. 1899 ондо, шэрээтэ Л-Н. Банзарагцын байха үедэ, Янгаажан дасанай хуралнууд баталагдажа, Юрөөлэй - 15 үдэр, Гэтэрэй - 3 үдэр, Зулын - 3 үдэр, Ганжуурай - 6 үдэр, Үрэлдэбэй - 3 үдэр, 9 дунда хурал, Хайлангай - 45 үдэр гэжэ тодорхойлогдобо. Дүн хамта 18 хурал боложо, Оронго, Гильбэрэ, Ивалга гээд, гурбан голдо хубаагдажа, тэрэ заншалаараа хурадаг болоо гэдэг. **ЭДИ ШЭДИТЭЙ ЭРДЭМТЭ ЛАМАНАР** 1831 ондоо аяр 34 жэл соо Янгаажан дасанай шэрээтэ байхан насаг габжа лама Чимит-Доржо Багурай айхабтар эрдэмтэй, хубилгаан лама байхан юм. Үхэдэл, шүдхэрые даража, газархаа арилгууддаг шэдитэй хэн гэхэ. Ондоогоор Багурай Санжаба гэжэ тэрэниие нэрлэдэг байгаа. Янгаажан нютагхаа холо бэшэ

Дээдэ эрдэмтэй мэргэшүүл байгаа гэбэл, Банзарагцын (Бандарсын) багша, Этигэлэй хамба багша, Мархиилын багша, Рабжаагай багша, Үбгэн гашай багша, Цэбэгэй багша, Шарабай багша, Сампил соржо ламхай, Дугарай Аюушын багша, Аюуша ламхай, Аграмба ламхай, Жамьянов ламхай гэгшэд болоно. **ОРОНГЫН ДАРХАШУУЛ** Оронгын суута дархашуул тухай амяарнь бэшэхээр юм бээ. Гэбэшье эндэ дурдангүй гараха аргагүйб. Оронгын дархашуул гансашье нютагайнгаа Янгаажан дасание бэшэ, бүхы Бурядай, Монголойсье дасангуудые барилсажа, уран нарин шэмэглэлыень сүм бүтээлсэдэг байгаа. Бурядай түүхын музейн жасада (Улаан-Үдын Одигитрийн сүмэ дотор) Янгаажан дасанай шэрээтэ ламхай Лубсан-Ниндаг

Янгаажан дасанай наян тохой Майдариие бүтээлсээн юм байна. **ЛАНДАРАЛГЫН ҮЕ** Этигэлэй хамба (Даша-Доржо Этигелов) тухай статья урда тээнэ бэшэжэ, "Буянда" толилуулаа хэм. Тэрэ дэлхэйн дайнай, хубисхалай хатуу үедэ хамба байхан гэшэ. 1913 ондо Оросой хаашуул Романовтанай хаан бүлын 300 жэлэй ойн баярта Бурядай буддын шажантание түлөөлөө хэн. 1917 ондо хамбын шэрээтэ буугаад, нютагаа бусахан байна. 1926 ондо дасанайнгаа хорёо соогуур ябажа ябатараа: "Дасандамнай тарья хадагалдаг, машина табигдаг байра болохо", - гэжэ хэлээн юм гэхэ. Бага ламанарта зөөри бү суглуулагты, ажал хэгты, иигээд урагша, хойшоо, зүүлжэ, баруулжаа субахат, бү айгаарайт гэжэ айлдахан байгаа. Хэлэһэниинь дууһан хүсэдөө. Удаадахи жэлдэ, 1927 ондо, тэрэ өөрөө тагаалал болоһон, харин дасаниинь шэнэ, хуушан бүлэгүүд боложо бутархан байна. 1936 ондо 7 ламанар үлөөд байхан аад, 1937-1938 ондо тэдэсье таража, дасанай сүмэ, дуганууд хоорондон, тоногдоһон, һандархан байгаа. Модон дасан, дугануудые задалжа, аймагай түб болоһон Ивалгада асараа. Ехэ шулуун дасан тэлэг харшатаа 1950 гаран онуудта задараа хэн. **НЭРГЭЛТЫН ҮЛЗЫТЭЙ САГ** 1946 ондо Ивалгын дасанай нээгдэхэдэ, Янгаажан дасанай мэндэ үлэһэн ламанар тэндэ хуудаг болоо. Тэдэнэй дунда Доржо габжа, Баян-Голой Жамьянов Ринчин, Ивалгын Сталинай (Дээдэ Ивалгын колхозой нэрэ) хоёр ламанар, Баян-Голой Цэдэн гэбшэ ламхай гэгшэд байгаа. Жамьянов ламхай хожом Ивалгын дасанай шэрээтэ болоходоо, 1955 ондо хэдэн ламанартай Хүхэ-Зүрхэндэ Этигэлэй хамбын шарилые зрьежэ, уншалга бүтээһэн байна. Бүхы дасангуудай хаагдаад байхан арбаад жэлэй хүүлээр Янгаажан дасанаймнай байхан газархаа ойро шадар Ивалгын дасан нээгдээд, бүхы СССР-эй буддын шажантанай түб болоо гэшэ хэн бээ. Эүэмнай 40 гаран жэл соо бүхы ороноймнай хоёр дасангуудай нэгэниинь байхан болоно. Нүүдхэлтэ үеын хүүлээр манай нютагта мүндрэлхэн энэ дасанда буддын шажантанай түрүүшын хамба болоһон Лубсан-Нима Дармаев 1955 ондо бүлэг ламанарые ударидажа, Этигэлэй хамбын шарида мүргөөд ошоһон гэшэ. Бидэ, оронгынхид, Этигэлэй хамбын шарил, Янгаажан дасанай хуури гэхэ зэргын нангин газарнуудые шажанай хизаарлагдаад байхан үедэсье, мүнөөсье тахижа, хүндэлжэ байдаг гэшэбди. **Ц-Д. ЦЫДЕНОВ,** Оронгын бурхан шажантанай бүлгэмэй түрүүлэгшэ, Буряад Республикын габыята механизатор.

Түрэл арадаймнай түүхэхээ

ЯНГААЖАН ДАСАН

байдаг хитад дархашуудда 16 һөөм үндэр алтан ганжар, хоёр ехэ жанцан, хоёр бага жанцан, тус тустань алта шаруулжа, 260 түхэригөөр бүтээлгэһэн, бурхан шүтээн, толи мандал, боди гүрөөһэ, хадаг болон бусад хэрэгсэлнүүдые хүүлэжэ, дасандаа эльгээһэн байна. 1913 ондо урда аймагай дасанай зүүн-урда сүмэ. 1914 ондо хойто аймагай дасанай баруун-хойто сүмэ баригдажа дүүрбэ. 1917 ондо баруун аймагай сүмэ нэльбэгдэжэ, Диваажанай сүмэ баригдажа дүүрбэ. Чойрын дуганай баруун тээ - хойноо, урдаа, дээрээ хонхотой Дуйнхорай модон сүмын барилга 1917 ондо дүүрбэ. 1918 ондо зүүн аймагай дасанай зүүн-хойто сүмэ Дуйнхорай сүмын маягаар гурбан тээгээ хонхотойгоор бүтэбэ. 1915 ондо дасангай шулуун тэлэг харша жэл соо баригдажа дүүрээ. 1915 ондо жасын модон амбаар баригдаба. 1918 ондо Майдар бурханай гурбан ногоон морин бүтэбэ. 1921 ондо Майдар бурханай үндэр томо хүрэг бүтээгдээ хэн. **ХУРАЛ МҮРГЭЛНҮҮД** 1867 ондо Янгаажан дасанай дэргэдэ ламанарай 70 модон байшан гэрнүүд байгаа гэдэг. Харин шэрээтэ ламхай Багурай Санжабын байхан эхин түрүүшын үедэ хорёод эшэгы гэрнүүдые табижа, Хамбын Хүрээтэй ламанарые залажа, анхан Үрэлдэбэйн хурал 29 хонго - үдэр хүниггүй хураа бэлэй. 1875 ондо, лама шэрээтэ Хаймшиг Этигэлэйн байха үедэ, мүн 1882 ондо лама шэрээтэ Лубсан-Ниндаг Банзарагцын байха үедэ, Сартуулай ламхай Доржо гашай ном хайрлаа бэлэй. Шэрээтэ ламхай Л-Н. Банзарагцын өөрын табиган гэбэл, 1885 ондо гашай ном, 1886 ондо Юм-ун-лун, 1887 ондо Дуйнхорай ваан болоно. 1888 ондо Чойрын хурал эхилжэ, 150 лама, хубарагууд

нэгэ хохор бөө хуудаг аад, тэрээнтэй габжа ламхай эдирхэлдэдэг хэн ха. Тэрэ бөө могой, шоно боложо хубилаад, ламхайн харгы хааха гэхэдэнь, тэрэ өөрынгөө номой хүсэ үзүүлэн, хаадгүй дабажа гарадаг хааб даа. Али үгы хаа, хоролхоод, дасан тээшэ homo хаяхадань, ламхай табихагүй. Бөөгэй нэгэтэ газар гараад, бага зэргээр бэээ заһажа байтар Багурай Санжаба харбажархиба юм ха... Ламбагай ошожо, бөөө өөрөө хүдөөлөө хэн гэдэг. Олон жэлдэ соржо ябаһан Сампил Эрдэниин баһал айхабтар эрдэмтэй хубилгаан лама байгаа. Сэлэнгэ мүрэн, Хүл нуур, Галуута нуур дээгүүр уһанай тогтоогүй сагта морёороо хатаргажа ябадаг, хашаа хорёодо буудаггүй, үүдэн урдань өөрөө нээгдэжэ байдаг, газар агшаадаг, нэгэ үдэртөө 3-4 голоор ябажа, сахюуса хурадаг, Эржен-Хандын орон ошоод ерэдэг хэн гэхэ. Шэрээтэ ламхай Мархиилын 1922 ондо тагаалал болоходо, Хүхэ-Зүрхэндэ модоор дүрбэлжэн гэр холбоод, ламхайе хуулгажа табьяа гэдэг. Хүдөөлөөд, зоной бусажа ябатар аргагүй ехэ аадар халхитайгаар оробо. Үбдэг соо ухан ерэжэ, томо томо шулуунууд урдажа байхан гэхэ...

Банзарагцын дүрэ хүрэг хадагалагдадаг. Бодото бэеын хэмжээгээр бүтээгдэһэн, амиды шэнгээр, ламын хубсаһатайгаар хуужа хуудаг. Харахада, ехэл эрдэмтэй, онсо хурса лама байхан гэжэ мэдэхээр. Оронгын уран дархашуулай бүтээһэн энэ хүрэг дасанда тахигдажа байхан аад, Совет үеын үймөөтэ сагай ерэхэдэ, Улаан-Үдын музейдэ асарагдаһан юм. Энэ хүрэг ха-яал хаалтаһаа гаража, выставкэнүүдтэ табигдадаг гэшэ. Бүтэн үлэһэн эдэ мэтын үсөөхэнтахилнуудаар бодоходо, али зэргэ олон сэгнэшэгүй эрхим бүтээлнүүд манайсье дасан соо, бусад тээгүүрсье хосороо гэшэб. Октябриин 14-нэй дугаарта Оронгын суута уран бүтээлшэ, эмшэ, Янгаажан дасанай лама Санжи-Цыбик Цыбиков тухай тэрэнэй зээ болохо Н. Г. Зодбоевагай дурсалга ябана хэн. Үнэхөөрөөсье, энэ хүмнай манай Оронгын, бүхы Бурядай омогорхол болохо зэргэтэй юм. Тэрэ модоор ниилэжэ, шабар барижа, бүд няжа, бусадсье материал, аргануудые хэрэглэжэ, бурхан шүтээнүүдые урлан бүтээдэг байгаа. Урданай уран зурааша, уран барималша ламанар сооһоо тэрэ гансаараал шахуу совет үедэ зарим тэдыгээр мэдээжэ болоһон гэшэ. Гушаад онуудай эхээр тэрэ түрмэдэ хаагдаһансье хаа, зэмэгүйн элирээд, аша буянгайнгаа хүсөөр табигдаһан байна. Улаан-Үдын музейн жасада С-Ц. Цыбиковэй, тэрэнэй нүхэд, шабинарай урлан бүтээһэн нэгэ хэды бурхан шүтээнүүд хадагалагдадаг ха. Априелин 7-до Н-Ц. Дондоковагай "Гайхамшагта уран зураашын намтарһаа" гэхэн статья "Буянда" толилогдоо. Авторай эсэгэ, Бурядай суута уран зурааша лама Данзан Дондоков Санжи-Цыбик Цыбиковэй хүтэлбэри доро 1921 ондо бэлэн болоһон

Угдаанай хургуулин 60 жэлэй ой

АЖАЛАЙ АРЮУН ЗАМАЙ ЭХИН

Шэтэ хотын хойто энгэртэ хори буряад угсаатанай нэгэ таһардаһан зоной үни холоһоо ажаһууһан Угдаан нютаг оршодог. Энэ нютагаархид хэлэ бэшгээ, ёһо заншалаа алдаагүй, хойто-урда гэжэ илгангүй хурим түрээ нэрүүлһээр ажаһууна.

Хоёр жэлэй саада тээ эндэ дуган баригдажа, хуралай болоходо, уншалганууд болон үргэл мүргэлүүд үршөөгдэдэг, бурхан шажанай бэшэшье ябууланууд бүтээгдэжэ, зоной сэдхэл сэдэрлэхэ талада ехэ буянта хэрэг бээлүүлэгдэдэг.

Һая эндэ энэ нютагта ээлжээтэ баяр болобо - хургуулин 60 жэл гүйсэбэ. 1935 оной намар Шэтын хойто эбэрэй буряадуудай зүгһөө сугларһан мүнгөөр хургуули баригдажа, түрүүшын арбаад үхибүүд "А" үзэгтэ, "10" тоодо һуража эхилһэн юм ха. Тэрэ гэхээр 2000 гаран хүн эрдэм ухаанай эшэ үндэһыень шудалжа, ажабайдалай арюун харгыда гараһан байна. Тэдэнэй дунда багшанар ба врачнар, малшад ба таряашад, эрдэмтэд ба уран зохёолшод, ниитын ба гүрэн түрын ажал ябуулагшад тоологдоно. Тэдэнэр Шэтэ можоһоо гадна Буряад, Саха Республиканы болон бусад олон город хотонуудаар байрлан түбхинэнхэй, арад зоной аша туһада арга мэргэжэлээ элсүүлнэ. Түрэл хургуулиһаа харилсаа барисаагаа таһалдууддаггүй, али болохо талаар туһа хүргэжэ байдаг заншалтай. Тэдэнэй тоодо сэрэгэй албанһаа хүндэтэ амаралтада гараад, Киев хотодо ажаһуудаг полковник Р. Цырендоржиев, Шэтын областиин ахмад нейрохирург М. Днепровский, Буряад Республикын министрэй орлогшо байһан Н. Норбоев, фермер Б. Дагбаев гэгшэд оролсохо байна.

хургуулин 60 жэлэй ойн баярай үдэртэ хаа хаанагүй газар нютагуудһаа урдын шабинар олоор сугларһан, хоёр дабхар сагаан байшангынь хэлбэлзэжэ, дэлбэлзэжэ байһандал үзэгдэнхэй хэн. Энеэдээн, хүхидөөн, хоёрэдөөн, ярилдаан захигүй.

Уданшьегүй һурагшадай жагсаал жэрыжэ, директор Е.

Лубсановта жэл жэлээр хургуули түгэхсэгшэдэй зүгһөө элидхэл-рапорт дамжуулагдаба.

Һүүлээрнь уряалаар ерэнэн айлшад ендэр дээрэ гаража, тус нютагай багшанар, һурагшад болон ажаһуушадые хани халуунаар амаршалаад, ажал хүдэлмэридэнь амжалтануудые, бэе махабадань энхэ элүүрые хүсэбэ.

Тэдэнэй дунда Шэтын аймагай захиргаанай гулваа С. Трофимов, автономиин газар талада байдаг буряадуудай нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд Шэтын медицинн академиин профессор Н. Цыбиков ба Н. Жугдунова, ВАРК-ын Агын таһагай эдэбхитэд ба тэрэнэй вице-президент Э. Чимитдоржиев, Шэтын областиин гэгээрэлэй зургаанай даргын орлогшо А. Попов, "Маяк" гэдэг хүдөөгэй акционернэ хамтаралай директор, нютагайхидтаа шэнэ һаруул хургуули бариһан урдын шаби В. Колесников, Агын аймагай арадай гэгээрэлэй таһагай дарга Д. Дашиев болон бусад айлшад амаршалгын үрэлнүүдые хэлээд, бэлэг сэлэгүүдые баряа.

Угдаанай хургуулин 60 жэлэй һайндэртэ урдын болон мүнөөнэйшье багшанар болон директорнүүдэй нэрэнүүд тэмдэглэгдэнхэй хэн. Н. Атутов, С. Ильин, Ц. Базарон, В. Дондоков, Ц. Эрдынеева, А. Дамбаева, М. Дамдинова, Т. Ринчинова болон бусад олон багшанарай дэмбэрэлтэ ажал хэрэгүүд нэгэтэ бэшэ сугларагшадай дунда һануулагдаххай бэлэй.

Ойн баярай түгэхсэлые Агын аймагай "Залуу наһан" гэдэг ансамблиин эдир дуушад ба хатаршадай зугаа наадан шэмэглэжэ, сугларагшадые ехээр хужарлуулаа.

хургуулин 60 жэлэй ойн тэмдэглэгдэдэ тус аймагай гэгээрэлэй таһаг, нютагайнь фермернүүд болон үмсын хэрэг эрхилэгшэд горитой туһа нэмэри оруулалсаһанайнгаа түлөө баяр баясхаланда хүртөө.

Ц. ГОНГОРОВ.

Милициин һайндэрэй урда тээ Россин түрүү оперативна хүдэлмэрилэгшэдэй тоодо Улаан-Үдын Октябрьска районой ОВД-гэй сотрудник Александр Иванович Колодиной нэрэ оруулагдаба. Ороной хэдэн мянган уголовно мүрдэгшэдэй дунда манай Буряад Республикын хүбүүнэй ороһониинь һайшаалтай байба.

32 наһатай милициин майор Александр Колодин 1983 ондо Красноярскын милициин хургуули дүүргэһэн. Тэрэ мүнөө Эрхүүтэй милициин дээдэ хургуулин (Москвагай милициин дээдэ хургуулин филиал) 3-дахн курсада заочноор һуралсана.

ОУР-ай хүбүүд А. И. Колодиной хүтэлбэрилгэ доро хүдэлхэдөө, байгша ондо олон мэхэшэд, тонуулшадые барижа, республика дотороо онсо шалгараа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. И. Колодин ажал дээрээ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

С п о р т

"ДҮРБЭН ПАРТИ НААДАҺАНБИ"

Мүнөө жэлэй сентябриин 16-най "Буряад үнэн" һониной дугаарта "Мэдэхэ һаа, дуулгыт" гэхэн гаршагтай статья соогоо Буряад ороной шатараар спортын түрүүшын мастер Юрий Шапошниковые мэдэхэ зоние өөр тухайнь хөөрыт гэжэ гуйһан байгаа. Тиин аяр Волгоградтай могоһоо, Анатолий Николаевич Сумкинһаа (республикын 6 дахин чемпион) бэшэг ерээһэн. Тэрэ бэшэг соогоо А. Н. Сумкин иигэжэ бэшэнэ: "Юрий Николаевич Шапошников 1925 ондо түрэнэн юм. Дайнай һүүлээр Улаан-Үдэ ерэжэ, авиазаводто хүдэлһэн намтартай. Би тэрэ хүнтэй хамта дээрээ шатараар дүрбэн парти наадаһан гэшэб. Спортивна разрядаараа ходоодо минии дээрэ байдаг хэн. Бидэ хоёр Эрхүү ба Улаан-Үдэ хотонуудай хоорондох матчад эгээл түрүүн 1950 ондо уулзаа бэлэйбди. Би тиихэдэ Эрхүү хотодо сэрэгэй алба

хаагша байһан дээрэһээ тус хотын түлөө наадаа һэнби. Тиихэдэ түрүүшын нааданда илаһан аад, хоёрдохидоо шүүгдэһэн байгаа.

1951 оной хабар сэрэгһээ табигдажа, Улаан-Үдэ зөөжэ ерээ бэлэйб. Поездһоо буухтатаа сасуу Шапошниковтай уулзахадам, тэрэмни СССР-эй XIX чемпионатай хахад финалда ошохо гэжэ байба. Хэдыхэн минутын туршда үнгэрһэн хөөрэдөөнэй үедэ Юрий Шапошников РСФСР-эй хотонуудай хоорондох телеграфар чемпионат үнгэргэлгэдэ А. М. Игумновта хамалсахыемни гуйгаа бэлэй. Ушар тиимэһээ А. И. Игумновтай тэрэ захяаень дүүргэлсээ хэм.

Тэрэл 1951 ондо Шапошников спортын мастер болоо юм. Тиихэдэ Юрий шатарай теорёор һонирхдог, элитэ шатаршадтай бэшэгээр наададаг хэн.

1952 ондо Одессэ хотодо үнгэргэгдэһэн ДСО-гой ЦС-

эй "Искр чемпионата нааданда Шапошников

Гурбадахы 1963 ондо СССР-эй спартакиада байгаа. Тиихэдэ Куйбышевска наадаа хэн. Тү бэлигтэй бэр түрүү һуури Гроссмейстер П о л у г а Шапошников шаддагүй хэн.

Харин РСФСР-эй бэшэгээр одоолтэнсэһэ нааданай болотор хадагалагдан

Түгэхсэлд Николаевич мүнөө Сам ажаһуудаг гэжэ һануулабди.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правител

Редакторай орлогшо С. Д. РИНЧИНОВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАНШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИПОВ Б. М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПИНТАЕВ В. И. (хэблэлэй директор), ЦЫРЕНДОРЖИЕВ Ц. Б. (редактор), САМБЯЛОВА Т. В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвиллин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4327.

Хэблэдэ тушаагдаһан цаг 17.00.

Буряад Республикын республика типографиде газетэ хэблэ Директорэинь телефон: 2-Б-0079-дэхи номертойгоор бү абтанхай. Заказ №220.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретаринин - 2-50-52, секретариатай - 2-61-35, нийтын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социальнэ-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулин (даагшань), 2-57-63, олонийтын хүдэлмэринин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-33-61; корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.